

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
Факультет адвокатури та антикорупційної діяльності
Кафедра організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури

АДВОКАТУРА: МИНУЛЕ, СУЧАСНІСТЬ ТА МАЙБУТНЄ

**МАТЕРІАЛИ
XV Міжнародної
науково-практичної конференції**

*14 листопада 2025 року,
м. Одеса*

Одеса
«Юридична література»
2025

УДК 347.965(477)(063)
A288

Редакційна колегія:

Н. М. Бакаянова (голова), завідувачка кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури;
С. К. Костенко, професор;
І. О. Кісліцина, доцент;
М. О. Кравченко, доцент;
О. Г. Свида, доцент;
П. М. Синицин, доцент;
О. О. Храпенко, доцент;
Л. П. Нестерчук, старший викладач;
Р. Р. Щербатий, асистент

Рекомендовано до друку вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 3 від 15 жовтня 2025 р.)

Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє : матеріали XV
A288 Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 14 листопада 2025 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.), І. О. Кісліцина, М. О. Кравченко [та ін.]. — Одеса : Юридична література, 2025. — 664 с.
ISBN 978—966—419—456—0

У збірнику містяться матеріали доповідей XV Міжнародної науково-практичної конференції «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє», яка відбулася 14 листопада 2025 р. у Національному університеті «Одеська юридична академія». Доповіді учасників присвячені актуальним питанням адвокатури і здійснення адвокатської діяльності в Україні, історії адвокатури, діяльності Національної асоціації адвокатів України, проблемам і перспективам розвитку адвокатського самоврядування, правилам адвокатської етики та юридичній відповідальності адвокатів, зарубіжному і міжнародному досвіду організації та діяльності адвокатури.

УДК 347.965(477)(063)

Відповідальність за зміст та достовірність поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники та рецензенти, які рекомендували ці матеріали до друку.

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2025
ISBN 978—966—419—456—0

Стефанчук М. М.
професор кафедри юстиції
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, професор

ІНСТИТУТ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ: АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ

Конституція України гарантує кожному право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, гарантується надання такої допомоги безоплатно, що є надзвичайно важливим в аспекті забезпечення конституційних гарантій права на справедливий суд. У Висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) (реєстр. № 1013) вимогам статей 157 і 158 Конституції України суд конституційної юрисдикції зауважив на тому, що з аналізу ч. 1 ст. 131–2 Конституції України у системному зв'язку з її ст. 59 впливає позитивний обов'язок держави, який полягає в гарантуванні участі адвоката у наданні професійної правничої допомоги особі лише за рахунок коштів держави у випадках, передбачених законом (абз. 2 пп. 2. 2. 1 п. 2) [1].

Практика адміністрування системи безоплатної правничої допомоги, передусім, вторинної, свідчить про таку, що стійко формується, потребу в гарантіях іншого ґатунку, а саме - належної компенсації державою послуг суб'єктів надання такої допомоги, передусім адвокатів, за втілення її позитивного обов'язку щодо надання безоплатно вторинної професійної правничої допомоги, оскільки реалізують її здебільшого не державні функціонери цієї системи, а представники недержавного самоврядного інституту.

Раніше ми вже висвітлювали проблемні аспекти адміністрування системи безоплатної правничої допомоги, дійшовши висновків про те, що досягнення високих функціональних показників ефективності національного правозахисного механізму в контексті забезпечення реалізації проголошеного у ч. 1 ст. 59 Конституції України права кожного на професійну правничу допомогу, передусім залежить від досягнення консенсусу між заінтересованими суб'єктами у сфері реалізації цієї стратегічної мети, що, з одного боку, залежить від якості законодавства, в якому будуть втілюватися конкретні складові цього консенсусу щодо оптимальних стандартів безоплатної правничої допомоги, а з іншого боку – стійкість досягнутих домовленостей безпосередньо впливатиме на передбачуваність та сталість цього законодавства [2, с. 73–74].

В умовах актуального сьогодення система безоплатної правничої допомоги є об'єктом особливої уваги Національної асоціації адвокатів України, оскільки реалізацію конституційної гарантії права кожного на професійну правничу допомогу Конституцією України покладено на інститут адвокатури.

Оцінюючи вектор розвитку системи безоплатної правничої допомоги як хибний та закритий від партнерів, адвокатська спільнота зауважує, серед іншого, на таких проблемних факторах адміністрування цієї системи:

- реалізація послідовної політики усунення адвокатури від вирішення питань, які стосуються безоплатної правничої допомоги;
- надмірне розширення системи безоплатної правничої допомоги, передусім, через невинправдане збільшення переліку категорій осіб, які мають право на таку допомогу;
- запровадження системи державницького управління адвокатами;
- відсутність рівності сторін договору про надання безоплатної правничої допомоги;
- низька оплата праці адвокатів [3].

Привертається також увага до неадекватно низьких розрахунків оплати норми часу, які адвокат має витратити на надання такої допомоги, а також до проблем постійної затримки в оплаті праці адвокатів за надання послуг з безоплатної правничої допомоги [4]. Ба більше, актуальна модель фінансування безоплатної правничої допомоги оцінюється у експертному середовищі як така, що суперечить конституційним гарантіям та фактично перекладає державний обов'язок на самих адвокатів [5].

На тлі засторог адвокатської спільноти про «... надмірне розширення системи безоплатної правничої допомоги, передусім, через невинправдане збільшення переліку категорій осіб, які мають право на таку допомогу» [3], привертає увагу динаміка розширення державою переліку суб'єктів права на безоплатну правничу допомогу [6], що на наше бачення, здебільшого є об'єктивним та виправданим, водночас проблемним в аспекті фінансової спроможності його забезпечення.

Крім того, існує потреба ревізії законодавства в контексті обсягу державного ресурсу, залученого для цілей реалізації державної правозахисної політики. До прикладу, виникає питання, чому законодавець, унормувавши розгляд справ за заявою про надання *психіатричної* допомоги у примусовому порядку, про припинення надання амбулаторної *психіатричної* допомоги або про госпіталізацію у примусовому порядку з обов'язковою участю, окрім лікаря-психіатра, представника закладу з надання *психіатричної* допомоги, який подав заяву, також адвоката чи законного представника особи, стосовно

якої розглядається це питання, залишив без змін законодавче положення про обов'язкову участь прокурора у розгляді цієї категорії справ, організацію якої здійснюють відповідні підрозділи представництва інтересів держави в суді (пп. 11.2) [7], сформувавши, на наше бачення, передумови для подвійного навантаження на бюджет в межах однієї категорії справ.

У пошуках шляхів вирішення проблемних аспектів адміністрування системи безоплатної правничої допомоги у науковій юридичній літературі наголошується на необхідності збереження повноважень представництва за працівниками (фахівцями) системи безоплатної правничої допомоги. Така позиція обґрунтовується, зокрема тим, що:

- працівники системи безоплатної правничої допомоги представляють інтереси в судах та складають процесуальні документи (надають безоплатну вторинну правничу допомогу) в межах виконання посадових обов'язків, а отже в межах фонду оплати праці, тоді як адвокатам кожна дія оплачується на умовах контракту, що на думку авторів цієї ідеї, сприятиме суттєвій економії бюджетних коштів;

- працівники системи безоплатної правничої допомоги обов'язково проходять навчання та підвищують рівень своєї кваліфікації в силу вимог виконання посадових обов'язків, а тому якість надання ними послуг, на думку авторів цієї ідеї, загалом не викликає сумнівів;

- зрештою, якість надання правової допомоги працівниками системи безоплатної правничої допомоги легше проконтролювати та оцінити, тоді як роботу адвоката може оцінити лише профільна комісія з якості при Раді адвокатів регіону [8, с. 118].

Рефлексуючи з приводу висвітленої вище концептуальної позиції можна виокремити ключові аспекти доцільності делегування представницьких повноважень працівникам центрів безоплатної правничої допомоги, що зводяться до економії бюджетних коштів та спрощення для держави процедур контролю та оцінки якості надання безоплатної правничої допомоги в аспекті реалізації процесуального представництва. З певною вірогідністю можна стверджувати, що така позиція цілком відповідає запитам держави щодо зменшення бюджетних витрат на досліджувану сферу та спрощення процедур контролю за якістю послуг за бюджетні кошти.

З іншого боку, виникає питання чи відповідає це запитам суб'єктів отримання безоплатної правничої допомоги та стандартам надання кваліфікованої правничої допомоги, особливо в аспекті твердження про те, що «... працівники системи безоплатної правничої допомоги обов'язково проходять навчання та підвищують рівень своєї кваліфікації в силу вимог виконання посадових обов'язків, а тому якість надання ними послуг загалом не викликає сумнівів» [8, с. 118]. На наше бачення, таке твердження не враховує визначальну особли-

вість конституційно закріпленого права кожного саме на професійну правничу допомогу. У цьому контексті слід нагадати про спробу запровадження в Україні єдиного Стандарту правничої освіти через законопроект про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії [9], в якому, серед іншого, пропонувалося визначити правничими в Україні професії *судді, адвоката, прокурора та нотаріуса*, а також визначався доступ до правничої професії, який ставився в залежність від дотримання таких умов, як складання Єдиного державного кваліфікаційного іспиту зі спеціальності «Право» у Державній правничій екзаменаційній комісії та отримання доступу до здійснення професійної діяльності в сфері права; проходження процедур добору, встановлених законами, що регулюють діяльність правничих професій. Хоча цей законопроект із відомих причин було відкликано, однак, видається, він не втратив своєї актуальності й потребує подальшої актуалізації, з огляду на фінансову неспроможність держави у забезпеченні запиту суб'єктів надання безоплатної вторинної правничої допомоги, що формує потребу долучення до реалізації цієї гарантії інших правників, зокрема прокурорів в межах реалізації представницької функції прокуратури, що концептуально не вимагатиме внесення конституційних змін, з огляду на оціночність правової категорії «інтереси держави», що, на наше бачення, з високим ступенем вірогідності, повинні включати в себе захист вразливих категорій суспільства, які, через належність до таких, серед іншого, повинні бути забезпечені гарантіями отримання безоплатної вторинної правничої допомоги, зокрема й поза межами сфери кримінальної юстиції.

Список використаної літератури

1. У справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) (реєстр. № 1013) вимогам статей 157 і 158 Конституції України: Висновок Конституційного Суду України від 31.10.2019 р. № 4-в/2019 у справі № 2–248/2019(5580/19). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004v710–19#Text> (дата звернення: 25.10.2025).
2. Стефанчук М.М. Удосконалення стандартів безоплатної правової допомоги як стратегічний напрям розвитку адвокатури в Україні. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє* : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 12 листопада 2021 р.). Одеса: Фенікс, 2021. С. 69–74.
3. Настав час змінювати хибний вектор розвитку системи безоплатної правничої допомоги: адвокат Оксана Каденко. URL: <https://advokatpost.com/nastav-chas-zminiuvaty-khybnyj-vektor-rozvytku-systemy-bezoplatnoi-pravnychoi-dopomohy-advokat-oksana-kadenko/> (дата звернення: 25.10.2025).

4. Оплата праці адвокатів в системі БПД. Економічна необґрунтованість та правова значущість негативних наслідків: адвокат Дем'янова. URL: <https://advokatpost.com/oplata-pratsi-advokativ-v-systemi-bpd-ekonomichna-neobgruntovanist-ta-pravova-znachushchist-nehatyvnykh-naslidkiv-advokat-dem-ianova/> (дата звернення: 25.10.2025).
5. Підходи до оплати праці адвокатів системи БПД мають змінитися — Л. Ізовітова. URL: <https://unba.org.ua/news/10873-pidhodi-do-oplati-praci-advokativ-sistemi-bpd-mayut-zminitisya-l-izovitova.html> (дата звернення: 25.10.2025).
6. Мін'юст ініціює розширення доступу до безоплатної вторинної правничої допомоги. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/miniust-initsiiue-rozshyrennia-dostupu-do-bezoplatnoi-vtorynnoi-pravnychoi-dopomohy> (дата звернення: 25.10.2025).
7. Про організацію діяльності прокурорів щодо представництва інтересів держави в суді: наказ Генерального прокурора від 21.08.2020 р. № 389. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0389905-20?find=1&text=341#wl_1 (дата звернення: 25.10.2025).
8. Карий В. В. Теорія та практика функціонування системи безоплатної правової допомоги: адміністративно-правові аспекти: дис. ... д-ра філос. 081 Право. Тернопіль, 2022. 216 с.
9. Проект Закону про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії № 7147 від 28.09.2017 р. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62613 (дата звернення: 25.10.2025).

Мороз І. Р.

Взаємодія Національної асоціації адвокатів України
з Міжнародною асоціацією адвокатів (ІВА): основні напрями
та результати 618

Лукашевич А. Л.

Виконання в Україні угоди за медіацією, укладеної
за кордоном: сучасні проблеми 521

Німенко Є. О.

Цифровізація адвокатської діяльності: досвід ЄС і перспективи
в Україні 624

Новицька В. Д., Санжакова М. О.

Етичні стандарти адвокатської діяльності: порівняльний
аналіз українського та європейського досвіду 628

Ремінська П. В.

Вплив європейських стандартів на реформування адвокатури
України 630

Топал В. С.

Адвокатура Німеччини та адвокатура України: порівняльний
аналіз 633

Цуркан Д. С.

«Гонорар успіху» в адвокатській діяльності: порівняльно-
правовий досвід української та зарубіжної практики 635

Шевченко В. О.

Особливості статусу адвоката іноземної держави в Україні 637

Янковська М.-А. В.

Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката
як міжнародний стандарт правової безпеки інституту
адвокатури 640

Стефанчук М. М.

Інститут безоплатної правничої допомоги: актуальні виклики ... 643